

ESKİ TÜRKÇEDE ORUNÇ/URUNÇ: RÜŞVET SÖZCÜĞÜ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA*

*Ceyda ADIYAMAN***

ÖZET

Rüşvet sözcüğü Arapçadır. İslam hukukunda rüşvet genel olarak kabul edilmeyen bir davranıştır. Rüşvet bütün devlet örgütlerinde görülen suçlardan biridir. Bu suç biçimi, siyasi düşünce ve hukuk tarihinde vücudu sarıp tüketen kanser hastalığına benzetilmiştir. Rüşveti önlemek bütün devletlerde adaleti sağlamanın ön şartı ve devletin devamını sağlayacak bir politika olarak ifade edilmiştir. Rüşvet devleti zaafa uğrattığı gibi toplumu da ahlaken çürüten bir etkidir. Hem devlet hem de toplum hayatında rüşvet kasıtlı olarak hediye ile karıştırılmış ve bir hediye çeşidi gibi tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu tutum rüşvet suçunu meşrulaştırma isteğinin bir yansıması olarak kabul edilebilir. Geçmişten bugüne değin Türk devletlerinde de rüşvetin izine rastlanmaktadır. Türkler İslamlaşırken pek çok Arapça terim de Türkçeye girmiştir. Bu terimlerden biri de rüşvet sözcüğüdür. Bazı Eski Türkçe metinlerinde Arapça rüşvet sözcüğünün Türkçe karşılığı olarak orunç/urunç sözcüğü görülmektedir. Eski Türkçenin Orhun yazı dilinde bu sözcüğe rastlanmaz. Budist, Maniheizt, Nasturi Uygur Türkçesi metinlerinde de rüşvet karşılığında herhangi bir sözcük kullanılmamıştır. Ancak, XI.-XIII. yüzyıllara arasındaki İslami Türkçe metinlerin bir kısmında orunç/urunç sözcüğüne rastlanmaktadır. Bu sözcük Divanu Lügati't-Türk, Kutadgu Bilig, Mukaddimetü'l-Edeb ve İbni Mühenna Lügati'nde de geçer. Bu eserlerde sözcüğün Arapça karşılığı verilir. Çeşitli deyim ve atasözleri ile birlikte kullanılışı örneklenir. Döneme ilişkin sözlük ve gramerlerde bu sözcük hakkında değişik bilgiler bulunmaktadır. Bu çalışmada sözcüğün metinlerdeki görünüşü, anlamı ve yapısı dönem kaynakları ışığında incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rüşvet, orunç/urunç, Divanu Lügati't-Türk, Kutadgu Bilig, Mukaddimetü'l-Edeb, İbni Mühenna Lügati

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi ceyrinnur@gmail.com ve cadiyaman05@posta.pau.edu.tr

AN INQUIRY ABOUT THE WORD BRIBE: ORUNÇ/URUNÇ IN OLD TURKISH

ABSTRACT

Bribe is the Arabic word. It is a behavior that is generally not accepted bribes in Islamic law. Bribe is one of the crimes taking place in all government organizations. In the history of law and political thought, this form of crime has been likened to cancer disease that wrapping and consuming body. Preventing bribe is expressed as a policy that ensure the continuation of the state and Prerequisite for ensuring justice in all states. The bribe not only make weakness states but also it is a factor that rots society as morally. Both in state and social life bribe was deliberately seen as gifts and were described as a kind of gifts. This attitude can be regarded as a reflection of legitimation request of bribe crime. It is also found trace of bribe in Turkic states from past until today. Many Arabic terms came into Turkish while Turks has been Islamized. One of these terms is the word of bribe. In some Old Turkish texts, the Turkish word “orunç/urunç” take place of Arabic word “rüşvet” (bribe). This word is not found in Orkhon Turkic. In Buddhist, Manichaeian, Nestorian Uighur Turkish texts is also used any word for bribe. However, orunç / urunç word is observed in a number of Islamic Turkish texts that been between XI.-XIII. centuries. This word also takes place in Divanu Lügati't-Türk, Kutadgu Bilig, Mukaddimetü'l-Edeb and İbni Mühenna Lügati. In these texts, Arabic equivalent of the word is given. The usage with various idioms and proverbs are sampled. There are different datas about the word in dictionaries and grammars of the period. In this article, aspect, meaning and structure of the word has to be examined in light of sources of the period

STRUCTURED ABSTRACT

In point of people who take bribe, give it as a concrete or abstract injustice as an tangible or intangible cost and affected by it, religious, moral, social, financial, bureaucratic, political, judicial, literary its qualifications may be mentioned. However, in all of them functioning of a social organization underlied failuring to comply with the social contract, its corruption with mild or hard, organized or individual attempts, deviation from normal, corruption, degradation, dissolution, corruption which is the main attribute of bribes that constitute the basis of the concept of bribery is clear. Taking and giving bribe with a view to profit unjustly from public service, to prevent a business that will be or to kill a business that shouldn't be, is one of the acts that is defined in all law systems and require criminal sanctions.

The different examiners determined that confused from time to time gifts and bribe which is given to goverment officials (Rosenthal, 1964; Verhez, 2006; Removal, 2011; Steel, 2006). The problem of how to separate the two aspects of this concept is treated in several studies.

The examinations about bribery in Turkey have come true more in the context of Islamic law history and the rule of law.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

There is a considerable corpus about bribe in Islamic law field that is collections of moral and social norms had been created by fuqaha/scribes of Islam (Arafa, 2012; Köse, 2008; Düzbakar, 2008; Ümitli, 2006).

The most important study about bribe in terms of Turkish law history has been done by Mumcu (1985) as a thesis by an associate professor.

Mumcu has seen possible the existence of bribe in Old Turkic based on the word "agi" in Orhun Inscriptions. He has taken attention to the existence of bribery in ancient Turks based on Kaşgarlı Mahmut's Divanü Lügati't-Türk which in there Turkish word "orunç/ürunch take place of Arabic word "rüşvet"(bribe) (Mumcu 1985: 66). Mumcu hasn't trace the "orunç" word in middle Turkish texts like Kutadgu Bilig. In a study conducted several years after his work, couplets of in Kutadgu Bilig that have been the word orunç meaning bribe have been specified and quoted, its current meanings have been given (Can-Karabınar-Küçüker, 2012). At the same time Mumcu as a law historian excuses for failing to act on the rest to other texts should be seen from the Turkish philology.

While some other researchers refer to "orunç" dealing with the presence of the word in Kutadgu Bilig, they take issue with a secondary level in the context of the qualifications of the judicial officer who "hacip" are addressed. There are detail and scattered informations about of the development of task of "haciplik" in Ibn Haldun's work called Mukaddime. Hassan compiled and assessed these informations in his doctoral thesis. According to İbn Haldun, the more state develops the more importance of "haciplik" increases. "the more hacip is in the ascendant the more sultan is drawn a veil over." (Hassan, 1977: 294). The resources about "haciplik" institutions in state of the Karakhan indicate that bribe is badness that hacib should avoid from it extremely (Arsalan, 2014: 101; Young, 2002: 137; Kazmaz, 2000: 165).

In time of Karakhan, bribery seen as an unfair cost that Hacib shouldn't take it, by and by it has become commonplace as a cost that also other state officials can receive.

Firstly, in this study it has been tried to determine the word "orunç / urunch" that take places in texts between XI. and XIV. centuries. Within the framework of this determination, places where the word displayed in Divanu Lügati't-Türk, Kutadgu Bilig, Mukaddimetü'l-Adab and Ibn Mühenna Lügati. In Divan and Kutadgu Bilig, places where the word are shown on the original copies. As original copy of Kutadgu Bilig Fergana copy is used. As well known, there is only a copy of Ali Emiri for Divan.

After the images couplets or sentences in the oldest copies of which are available are presented their various translations are given. In fact, it does not seem sufficient samples that are available in terms of translations for the Kutadgu Bilig and also Divanu Lügati't-Türk. Even if in detail translations of Divanu Lügati't-Türk are not the same with each other. This work should be studied in point of Arabic words, expressions, phrase, sentence, aphorisms, proverbs, quotations. This point is ignored while Turkish materials have been examined. In Divanu Lügati't-Türk with for the word orunç/urunch is corresponded only in two places, also

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

in two places various Arabic proverbs are recorded by the author. While corresponding bribe has been given word "orunç" and also the word "gevik". In this study, it has been leaved out this word. This word is not recorded in the another sources. The word must be examined independently. In Divanu Lügati't- Türk although functions of orunç that takes away obstacles are emphasized, it is not installed a negative value judgment. It is not qualified with adjectives such as sin, ill-gotten, shame, bad ugly, wrong. Whereas in Kutadgu Bilig is mentioned orunç "bribe" that is donation that is given to "hacip" but he souldn't take it morally and politically. Furthermore in Mukaddimetü'l-Edeb bribe has been associated with the Muslim judge (cadi). There are a lots of examples about that muslim judges (cadi) want and take bribe and also that bribe is wrong and it has the corrupting effect on states in both Harezmi and Seljuk and Ottoman fields during the institutionalization of the state. Especially during the Ottoman periods, Muslim judge (cadi) institutions has great position and significance from the center to towards rural. Muslim judge (cadi) has been seen as an officer that represents legislative, executive and judicial powers all together. Muslim judge (cadi) was accepted basis of order because each of employment is finished in himself. But it was said that bribe destroyed this basis.

The line of the development of sight Turcologist who examined the word "orunç / urunç" in point of its roots and affixes has progressed to base form of the word in the root "ür- ". It is done ürun- with reflexive suffix and it's done noun by -ç suffix. It is not obvious that relationship with its synonymous word "orunçak" that means pledge, safety, vedia and has been in some middle Turkic texts.

It is not seen possible that connection set sup easily with the word orun is also seen in Mongolian Although there are sound similarities between words, it's clear that homonymous is not enough for synonymy and cognate and as well known by all people concerned.

The last point that can be said with regard to the word of life, the fact is that the word of orunç/urunç has a life as each of word has it and where no any Turks dialect of today. Unfortunately, the word is dead. It is not given a thought like to resurrect. However, while a mindset, a value world have been tracked recognition and promotion of a word that has transferred its meaning to another shell after its shell died should not be considered completely useless.

Old and Middle Turkish texts today are historical treasures waiting to be examined from all sides. In this study, the word urunç is attempted its lexical, phonological, morphological, syntactic, semantic, etymological archeology.

Keywords: Bribe, orunç/urunç, Divanu Lügati't-Türk, Kutadgu Bilig, Mukaddimetü'l-Edeb, İbni Mühenna Lügati

Rüşvet sözcüğü Arapçadır. Kuş yavrusunun kendisini beslemesi için annesine gagasını uzatması ya da deve yavrusunun emmek için annesinin memesine boynunu uzatmasını dile getiren *reşâ* eyleminden türetilmiştir. Aynı kökten türeyen *rişâ* sözcüğü de kuyudan su çekebilmek için kovaya bağlanan ipin adıdır. Rüşvet gözetilen çıkara ulaştırın aracı olduğu için, kovaya bağlanan ve kuyunun dibindeki suya ulaştırın ipe benzetilmiştir. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'in Bakara suresi 188.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

ayetinde rüşvet vermeyi dile getirmek için “*edlâ*” sözcüğü kullanılmıştır. Bu sözcük kuyunun dibindeki suyu almak için kovayı sarkıtmak (Yusuf suresi, 19.ayet) anlamındadır. Rüşvet almak isteyeninin elini karşı tarafın cebine uzatması üzerinden iki anlam arasında mecazi bir bağlantı kurulmuştur (Köse, 2008: 139).

Sözcüğün kökeni ne olursa olsun rüşvet eylemi uygarlık tarihinin en eski suçlarından biri olarak bilinir. Bu suçun kötülüğünü anlatmak için en çok başvurulan benzetme *hastalık* mecazıdır. Toplumunu insan bedenine benzeterek çözümlenmeye çalışan *organizmacı* yaklaşımlar açısından rüşvet toplumun hücrelerini gizlice ve derinden sarıp bozan kanser gibi görülmüştür. Kuşkusuz onurlu ve hakka-hukuka dayanan bir yaşamda rüşvete de, onun sağladığı çıkar ve ayrıcalığa da yer yoktur.

Somut ya da soyut bir haksızlığın maddi veya manevi bedeli olarak alan, veren ve etkilenenler açısından rüşvetin dinsel, ahlaksal, toplumsal, finansal, bürokratik, politik, yargısal, yazınsal... niteliklerinden söz edilebilir. Ancak bunların hepsinde de toplumsal bir örgütün işleyişinin, dayandığı toplumsal sözleşme çığnenerak hafif ya da ağır, örgütlü ya da bireysel girişimlerle bozulması, rüşvetin ana niteliği olan olağandan sapmanın, yozlaşmanın, bozulmanın, çözümlenmenin, çürümenin rüşvet kavramının esasını oluşturduğu açıktır. Kamu hizmetinde haksız çıkar sağlamak, olacak bir işi engellemek ya da olmaması gereken bir işi oldurmak amacıyla rüşvet alış-verişi yapmak bütün hukuk sistemlerinde tanımlanmış ve ceza yaptırımını gerektiren fiillerdendir.

Çeşitli incelemeciler devlet görevlilerine verilen hediye ile rüşvetin zaman zaman karıştığını belirlemişlerdir. Bu açıdan çeşitli çalışmalarda bu iki kavramın nasıl ayrılacağı sorunu işlenmiştir (Rosenthal, 1964; Verhezen, 2006; Sökmen, 2011; Çelik, 2006).

Türkiye’de rüşvet hakkında yapılan incelemeler daha çok fıkıh tarihi ve hukuk düzeni bağlamında gerçekleştirilmektedir.

İslam dininin fukaha/fakihler tarafından oluşturulan ahlaki ve toplumsal normlarının bir derlemi olan fıkıh alanında, rüşveti konu alan önemli bir külliyat vardır (Arafa, 2012; Köse, 2008; Düzbakar, 2008; Ümitli, 2006)

Türk hukuk tarihi açısından rüşvet üzerinde en önemli inceleme Mumcu (1985) tarafından doçentlik tezi olarak yapılmıştır.

Mumcu, Orhun Yazıtlarındaki “*agı*” sözcüğünden yola çıkarak eski Türklerde rüşvetin varlığını olası görmüştür. Divanu Lügati’t-Türk’te Kaşgarlı Mahmut’un Arapça rüşvet sözcüğünün Türkçesi olarak andığı “*orunç/ürunç*” sözcüklerine dayanarak eski Türklerde rüşvetin varlığına dikkat çekmiştir (Mumcu, 1985: 66). Mumcu Kutadgu Bilig ve benzeri Orta Türkçe metinlerinde “*orunç*” sözcüğünün izini sürmemiştir. Ondandır yıllar sonra yapılan bir çalışmada Kutadgu Bilig’de rüşvet anlamındaki *orunç* sözcüğünün geçtiği beyitler tespit ve iktibas edilmiş, güncel anlamları verilmiştir (Can-Karabınar-Küçükler, 2012). Bununla birlikte bir hukuk tarihçisi olarak Mumcu Türk filolojisinden hareket etmediği için başka metinlere dayanmaması konusunda mazur görülmelidir.

Başka bazı araştırmacılar Kutadgu Bilig’de “*orunç*” sözcüğünün varlığına değinmekle birlikte konuyu “*hacip*” adlı görevlinin nitelikleri bağlamında ikincil bir düzeyde ele almışlardır. Hacıplik görevinin gelişimi hakkında İbn Haldun’un Mukaddime adlı eserinde ayrıntılı ve dağınık bilgi vardır. Hassan, doktora tezinde bu bilgileri derlemiş ve değerlendirmiştir. İbn Haldun’a göre devlet geliştikçe hacipliğin önemi artar. “*Hacip yükseldikçe sultan daha çok perdelenir*” (Hassan, 1977: 294). Hacıplik kurumunun Karahanlı devletindeki durumunu ele alan kaynaklar, rüşveti hacibin en çok uzak durması gereken kötülük olarak gösterirler (Arsal, 2014: 101; Genç, 2002: 137; Kazmaz, 2000: 165).

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

Karahanlılarda hacibin almaması gereken bir bedel olarak görülen rüşvet, zamanla öbür devlet görevlilerinin de alabildiği bir bedel olarak yaygınlaşmıştır.

Selçuklu ve öncesi Türk devletleri hakkındaki çeşitli çalışmalarda rüşvetle ilgili değini bölümleri dışında bağımsız inceleme yoktur. Bu durumun ilgi yokluğundan önce belge yokluğuna dayandığı söylenebilir.

Osmanlı devletinin duraklama ve gerileme dönemlerinde yazılan siyasetnamelerde rüşvetin yaygınlaşması sonucunda düzenin bozulduğu ısrarla vurgulanır (Uğur, 2001: 120-124). Buna karşılık İslam Ansiklopedisi ve M. Zeki Pakalın'ın Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü'nde "rüşvet" maddesi yoktur.

Osmanlı dönemiyle ilgili olarak Mumcu'yu aşmayan, ancak rüşvet konusu ile ilgili olarak onu tamamlayan bazı mevzii/lokal çalışmalar da yapılmıştır. Bunlar siyasetnameler (Uğur, 2001), kronikler (Bizbirlik, 2004) ve mahkeme tutanakları (Daşcıoğlu, 2005) üzerinde gerçekleştirilen bazı incelemelerdir. Mumcu çalışmasında tarih içindeki genel gelişimiyle birlikte Osmanlı devletinde yargılama belgelerine yansıyan örnekler üzerinden adli rüşveti incelemiştir. Mumcu'ya göre Avrupa devletleri ve hukuk sistemleri rüşveti önleme sürecinde belirgin bir başarı sağlamıştır. Oysa Osmanlı devletinde rüşvetin önlenememesi devletin yıkılmasına yol açmıştır. Osmanlı devlet adamlarının klasik dönemdeki çabalarını vurgulayan Mumcu, Tanzimat'tan sonra rüşveti önlemeye dönük düzenlemeleri de önemli bulur. Ancak baştaki özenin giderek azalması sonucu rüşveti önleme girişimleri sonuçsuz kalmış (Mumcu, 1985: 307-309) ve hiçbir düzenleme bu suçun bütünüyle engellenmesine yetmemiştir (Keleş, 2005: 279). Rüşveti önlemeye dönük girişimler arasında Tanzimat'tan bugüne kalan en önemli katkı, kamu görevlilerinin yemin etme zorunluluğunun getirilmesidir. Bugün de kamu görevlisi olma süreci hukuken yemin töreni ile sona ermekte ve kamu yönetimi açısından bu biçimsel uygulama bağlayıcı nitelik taşımaktadır (Keleş, 2005; Sarıyıldız, 2002).

Türkiye'nin çağdaşlaşma sürecinde laik hukukun kurumlaşmasına koşul olarak rüşvet ile mücadele ciddi bir önem verilmiştir. Rüşvet, çağdaş ve insancıl bir devlet kurma çalışmaları sürecinde kamu görevlisi yönünden etik bir sorun olarak görülmüştür. Pustu rüşveti bu bağlamda incelemiştir (Pustu, 2011). Ceza hukukunda ve kanunlaştırma girişimlerinde de **rüşvet**; "kamu görevlisinin görevinin sağladığı nüfuz veya güveni kötüye kullanmak suretiyle cebir, ikna veya hatadan yararlanma yolları ile menfaat temini" suçu olan **irtikap**; "görevde hile yoluyla aşırma" suçu olan **ihtilas**; "kendisine emanet edilmiş para veya para benzeri değeri göreve ilişkin güveni kötüye kullanarak üzerine almak" suçu olan **zimmət**; "görevi kötüye kullanma" suçu olan **istismar**; "kayırmacılık" suçu olan **iltimas** gibi birbiriyle ilişkili suçların en önemli düzenleme konularının başında geldiği görülmektedir (Dülger 2006; Pektaş, 2006; Hamurcu, 2008; Çelik, 2010; İnanç, 2010; Gürbüz, 2006; Dönertaş, 2010; Baytemir, 2010). Bu suçların yarattığı yolsuzlukla mücadeleye ilişkin yasa, yönetmelik uluslar arası sözleşme ve eylem planları Tarhan tarafından derlenmiştir (Tarhan, 2006).

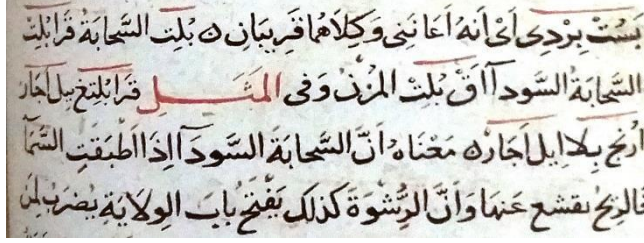
Bu çalışmada rüşvet sözcüğü ve onunla aynı kökten türeyen *irtişâ*, *mürteşi*, *râsî* gibi Arapça sözcükler Türkçede kullanılmadan önce; bazı Orta Türkçe metinlerinde geçen "orunç" sözcüğü ve değişikliklerinin belirlenmesi ve bir tür arkeolojik araştırmadan sonra bugün ölü olan sözcüğün yapı ve anlam yönünden betimlenmesi amaçlanmıştır.

XI. yüzyıl Türk dünyasının dil, tarih, coğrafya, halkbilim, toplumbilim ansiklopedisi ve Arapça aracılığı ile yabancılara Türkçe öğretimi kitabı olan Divanu Lügati't-Türk**'ün dizinine

** Bu çalışmada Divan'ın tıpkıbasımı (Kaşgarlı, 2008) ile Akkoyunlu-Ercilasun çevirisi esas alınmıştır. İkincil düzeyde olmak üzere (Atalay, 1985-1986) ve (Dankoff-Kelly, 1982-1984-1985) çevirisi ile (Bozkurt, 2012) çevirisi de

bakıldığında rüşvet karşılığı oruç/ürunch sözcüğünün dört yerde geçtiği görülür. Bunlardan ikisi, sözcüğün *rüşvet*: الرشوة ve الرشوه sözcüğü ile karşılandığı yerlerdir (Kaşgarlı, 2008: 78,637). Kaşgarlı, iki yerde de ürunch sözcüğüne başka sözcükleri ve tamlamaları öğretirken yer verir.

Bunlardan biri, Arapça *şehâb* demek olan bulut sözcüğünü anlattığı satırlardır:

(Kaşgarlı, 2008: 178)

“kara bulutğ yıl açar, urunch bile el açar savında gelmiştir kara bulutu yel, rüşvet, el açar. Kara bulutlar gök yüzünü kapattığı zaman rüzgar dağıtır, hükümet kapıları da rüşvetle açılır. Bu sav, işin bitmesi için malını esirgememekle emrolunan kimse için kullanılır.(Atalay, 1985: 354)

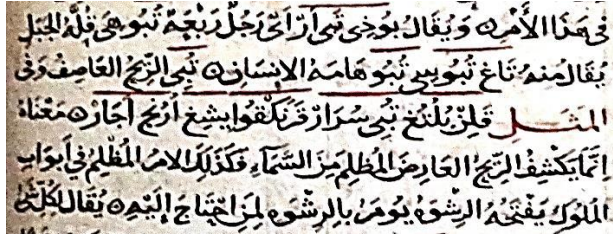
Dankoff-Kelly çevirisinde “black cloud” ve “the door of state” teklik biçimindedir. Açıklamanın çevirisi ise şöyledir: “When a black cloud covers the sky, the wind clears it away; similarly, a bribe opens the door of state. This is coined to advise someone to spend Money in order to attain his desire.” (Dankoff-Kelly, 1982: 275)

Bozkurt çevirisinde Atalay’dan farklı olan durumlar şunlardır: Bozkurt’ta “eş-şehābeti’s-sevdā” doğru olarak “kara bulut” biçiminde teklik, “bōbü’l-vilāyet” ise yanlış olarak “devletin kapıları” diye çokluk biçiminde çevrilmiştir. “Bu atasözü kişiye, arzularına ulaşmak için para harcaması gerektiğini öğütlemek için kullanılır.” (Bozkurt, 2012: 116)

Metin Ercilasun-Akkoyunlu tarafından aşağıdaki gibi çevrilmiştir:

“kara bulutğ yıl açar.r urunch bile il açar.r. Anlamı şudur: kara bulutlar çökerse rüzgâr onları iter; aynı şekilde rüşvet de hükümet kapısını açar. İşini yürütmede parayı esirgememek için kullanılır. (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014:152).

İkincisi de tipi sözcüğünün öğretildiği metin parçasıdır:

(Kaşgarlı, 2008: 540)

“kalın bulutuğ tüpi sürer karanğku ışğ urunch açar =kalın bulutu tipi sürer, karanlık işi urunch açar, (gök yüzünü karartan bulutları ancak tipi açar. Bunun gibi, Hakanlar kapısında karanlık

kullanılmıştır. Dankoff-Kelly çevirisi bu iki Türkologun Omeljan Pritsak yönetiminde 1970-1971 yıllarında hazırladıkları doktora tezlerine dayanmaktadır. Asıl çeviri Dankoff’a ait olmakla birlikte Kelly’nin de büyük yardımlarıyla yapıldığı için bu çeviri iki yazarın adıyla anılmaktadır. Yazarlar tek özgün nüsha üzerinde çalışarak çeviriyi yapmışlar; yeni açıklamalar ve yorumlarla değerli bir çeviri ortaya koymuşlardır. Dankoff aynı zamanda Evliya Çelebi üzerindeki çalışmaları ve Kutadgu Bilig’in Arat metninin İngilizceye çeviricisi olarak da tanınan değerli bir Türkologdur (Tezcan, 2012). Gerçekte Bozkurt çevirisi Dankoff-Kelly çevirisinin Türkçeye alfabetik bir çevirisidir. Bu konuda eklenmesi gereken son bir söz de, Kabalci çevirisine Bozkurt ile aynı olduğu için atıfta bulunulmamış olmasıdır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

işi rüşvet açar. Bu sav, sırasına göre rüşvet vermesi gereken kimse için söylenir.” (Atalay, 1986:216-217)

“(Only) the wind clears the dark clouds (from the sky; similarly) a bribe opens the dark affair (in royal courts). This advises bribery to anyone who requires it.” (Dankoff-Kelly, 1984:262)

“Kalın, karanlık bulutları ancak güçlü rüzgar (gökyüzünden) sürer götürür, (benzer bir biçimde) saray mahkemesinde çözülmez gibi görülen bir davayı rüşvet çözer. Bu atasözü, bir şeye ihtiyaç duyan kimseye rüşvet vermesini öğütlemek için kullanılır. (Bozkurt, 2012: 539)

“kalın bulutug tüpi sürer karañku işig urunç açar” atasözünde kullanılır. Anlamı: Aniden çıkan rüzgâr göğün karanlığını açar. Aynı şekilde hükümdarın kapılarındaki karanlık işi de rüşvet açar. İhtiyacı olan kimseye rüşveti tavsiye ediyor.(Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 441).

Aşağıda bu iki metinde yer alan bazı sözlerin özgün biçimleri ve çevirileri karşılaştırmada kolaylık olması için bir çizelge biçiminde verilmiştir:

Metin Türü	1. söz	2. söz	3.söz
Yazma	eş-şehābeti's-sevdā	bābü'l-vilāyet	ebvābü'l-mülük
Atalay çevirisi	kara bulutlar	hükümet kapıları	hakanlar kapısı
Dankoff-Kelly çevirisi	black cloud	the door of state	royal courts
Bozkurt çevirisi	kara bulut	devletin kapıları	saray mahkemesi
Ercilasun-Akoyunlu çevirisi	kara bulutlar	hükümet kapısı	hükümdarın kapıları

Görüldüğü gibi çevirilerde farklılıklar vardır. Bu karşılaştırma her iki metnin son cümleleri karşılaştırıldığında daha ilginç bir duruma dönüşmektedir:

Metin Türü	1. cümle	2. cümle
Atalay çevirisi	<i>Bu sav, işin bitmesi için malını esirgememekle emrolunan kimse için kullanılır</i>	<i>Bu sav, sırasına göre rüşvet vermesi gereken kimse için söylenir</i>
Dankoff-Kelly çevirisi	<i>This is coined to advise someone to spend Money in order to attain his desire</i>	<i>This advises bribery to anyone who requires it</i>
Bozkurt çevirisi	<i>Bu atasözü kişiye, arzularına ulaşmak için para harcaması gerektiğini öğütlemek için kullanılır</i>	<i>Bu atasözü, bir şeye ihtiyaç duyan kimseye rüşvet vermesini öğütlemek için kullanılır</i>
Ercilasun-Akoyunlu çevirisi	<i>İşini yürütmeye parayı esirgememek için kullanılır</i>	<i>İhtiyacı olan kimseye rüşveti tavsiye ediyor</i>

“(Bu atasözü) durum gerektirdiğinde oruncu buyuruyor” diye de çevrilebilecek olan 2. cümleden yola çıkılarak çevirilerin doğru anlamı aktarmak yerine bazen anlam karışıklığına yol açtığı söylenebilir. Kaşgarlı'nın muhatabı Arapça bilen okuyucu veya okumayı dinleyen kişilerdir. Örnek atasözleri de Arapça olduğuna göre, Abbasi yönetimi altında yaşayanlara yönelik olarak verilen örneklerden, ancak Abbasi devlet örgütü nezdinde Abbasi tebaasının rüşvete başvurduğu veya başvurabileceği sonucu çıkmaktadır. Kaşgarlı'nın sözleri herhangi bir Türk devleti veya Türklerin uygulaması ile ilgili değildir. Dolayısıyla yazarın her sözünü XI. yüzyıl Türklerinin aynası olarak almak doğru değildir. Kaşgarlı Mahmud'un verdiği bilgilerden Türklerde rüşvetin olduğunu değil, olsa olsa rüşvet karşılığında orunç/urunç sözcüğünün var olduğunu çıkarmak mümkündür.

Kutadgu Bilig, oruncun Türklerde ve Türk devletinde de var olduğunu göstermek bakımından önemli bir kaynaktır. Türk dili ve edebiyatının en büyük siyasetnamesi ve dünya

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

edebiyatının en önemli prens aynalarından biri olan Kutadgu Bilig’de rüşvet karşılığı orunç/ürunç sözcüğünün geçtiği satırlar Fergana nüshasına, Arat’ın metni ile çevirisine ve Dankoff’un İngilizce çevirisine göre aşağıda sunulmaktadır:

Özgün metin-1:

اورونچون ياماين ايتيلا ايشيم البكر توتاجى بوق بوكونير كيشيم

Arat metni:

Beyit: 1176. orunçun ya mālın itilmez işim / eliğ tuttaçı yoğ bu kün bir kişim

Arat çevirisi:

(Rüşvet veya mal ile işim düzeltilemez, bugün elimden tutacak kimsem yoktur.)

Not Money nor bribes will help my affairs to prosper, and I have no one today to acts as my intercessor. (Dankoff, 1983: 78)

Özgün Metin-2:

اوزونك بولسا حاج اورونچ الماغو جىغاي تول يتيم لار سوز تين كلافو

Arat metni:

Beyit: 4144. özüñ bolsa hācib orunç almağū / çığay tul yetimler sözün tñlağū

Arat çevirisi

(Eğer hācib olursan, rüşvet almamalısın; fakir, dul ve yetimlerin arzularını dinlemelisin.)

Should you become chamberlain, do not take bribes, but hear the plea of poor, the widow, and the orphan. (Dankoff, 1983: 174)

Özgün metin-3/4:

كوزى توق كى ايشتا الماس اورونچ اورونچ الساجب بولور كى كوزى اورونچ اول بوزرغى اول كولىش اشك اورونچ كى قىلور اول بوزرغى اشك

Arat metni:

2442. közi tok kişi işte almaz orunç / orunç alsa hācib bolur beg külünç

2443. orunç ol buzuglı oñulmuş işig / orunç yig kalur ol bütürmiş işig

Arat çevirisi:

(Gözü tok olan insan vazife başında rüşvet almaz; hācib rüşvet alırsa, bey gülünç duruma düşer.)

(Yoluna girmiş işi bozan rüşvettir; olgunlaşan işi çiğ bırakan da rüşvettir.)

The full-eyed man does not take bribes to carry out his duty. If the chamberlain takes bribes, the prince becomes a laughing-stock.

Bribes are ruinous to successful affairs; they render raw what has been carefully brought to maturity. (Dankoff, 1983: 120)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

Özgün metin-5:

اورنچ الماسا کلسا بارچا işig / yağutsa begiñe yıramış kişig
یوتسا بکینکا برامیش کیشک

Arat metni:

2506. orunç almasa kılssa barça işig / yağutsa begiñe yıramış kişig

Arat çevirisi:

(Rüşvet almamalı, üzerine düşen bütün işleri yapmalı ve uzaklaşmış olan insanları beyine yaklaştırmalıdır.)

Finally, he should perform all of his duties without taking bribes, and should allow those to approach the prince who would otherwise lack Access. (Dankoff, 1983: 122)

Görüldüğü gibi Kutadgu Bilig’de orunç hacibin almaması gereken bir bedel olarak anılmaktadır. Arsal’a göre hacip saray veziri anlamına gelmekte ise de müslüman Uygurlarda ulug hacip büyük vezir görevlerini yürüten bir görevlidir (Arsal, 2014: 101-102). Karahanlı devlet yapısında yuğruş adı verilen görevliler vardı. Yuğruş halk içinden yetişmiş vezir demektir. Yuğruşlar kurulu ile hakan arasında bağlantıyı sağlayan görevliye tayangu veya hacip denirdi. Tayangu düşüncelerini kısıtsız açıklayabilirdi. Tayangunun protokol işlerini düzenleyen ve hakanla çevresi arasında bağ kuran bir görevli olduğu anlaşılmaktadır. Eğer tayangu yani hacip rüşvet alırsa hakanın saygınlığı eksilir. Devlete duyulan güven sarsılır (Kazmaz, 2000: 164-168).

Zemahşeri adlı tefsir ve dil bilgininin 1127-1144 arasında yazdığı Mukaddimetü’l-Edeb’de sözcük *urunç* biçiminde ve üç yerde geçer (Zemahşeri, 1993: 54, 62, 78). Eser Türkçe fiil çekimlerini öğretmek amacıyla örnek cümlelerin sıralanması biçimindedir. O yüzden metinde konu bütünlüğü yoktur. *Urunch* sözcüğü de bu bağlamda fiil çekimlerini öğretirken belirtisiz nesne durumunda kullanılan bir sözcüktür. Kısa cümlelerin bağlamından, çok da belirgin yargılar vermek kolay görünmemektedir. İlk örnekte, “mal vererek onunla uyum sağladı, ona malını rüşvet olarak verdi diye dil içi çevirisi verilebilecek iki cümle geçer: “115 / 5 yaraşdı aning birle māl berü, urunç berdi anga mālını.” İkinci örnekte görülen geçmiş 3. teklik kişi çekimi örneklenirken başka örneklerle birlikte “urunç aldı” biçiminde bir örnek de verilir: “150 / 6 urunç aldı.” Üçüncü ve son örnekte, toplumsal, dinsel, yargısal ve politik bakımdan çok önemli bir örnek cümle verilir: “223 / 8 urunç tiledi kâdî.” Bu örneklerden hareketle Harezmi Türkçesinin yayıldığı yerlerde rüşvet alma ve verme işleminin bulunduğu, al- ve ver- yardımcı eylemleriyle kullanımın yerleştiği, kadı denilen görevlilerin rüşvet dilediği çıkarılabilir. Kadıların rüşvet alarak hüküm vermesi, adli rüşvetin Harezmi bölgesinde de varlığını gösterir. Önceki yüzyıl metinlerinde yer almayan bu ayrıntı, rüşvetin kamu-birey ilişkilerinin düzenlendiği her yerde görülebileceğinin de bir kanıtıdır.

İbni Mühennâ Lûgati’nde *urunç* “birisinin şu veya bu işine karşılık olarak verilen ayakteri, rüşvet” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca *urunçlamak* “rüşvet vermek” sözcüğüne de yer verilmiştir (İbni Mühennâ, 1988).

Sözcüğe kaynak olarak Brockelmann’ın 1928’de hazırladığı Divanu Lûgati’t-Türk Sözlüğü ile İbni Mühennâ Lûgati’ni gösteren ve “yer” anlamındaki “orun” a bağlayan Räsänen’de *urunç/urunç* Almanca rüşvet anlamına gelen “bestechung” ile karşılanmıştır (Räsänen, 1969: 365).

Drevnetyursky Slovar’da *urunç* sözcüğü madde başı yapıldıktan sonra *urunç* maddesine gönderme yapılır (Nadelyaev, 1969: 372). *urunç* maddesinde ise dişil “взятка” ve eril “подкуп” rüşvet anlamına gelen Rusça karşılıklar verildikten sonra Kutadgu Bilig ve Divanu Lûgati’t-Türk’ten söz konusu örnekler aktarılır (Nadelyaev, 1969: 615). Drevnetyursky Slovar’a dayalı olarak Eski Türkçe’nin Lûgatini hazırlayan Alyılmaz *urunç* için Divanu Lûgati’t-Türk ve Kutadgu Bilig’i örnek

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

gösterirken (Alyılmaz, 1985: 57) urunç için Divanu Lügati't-Türk'ü gösterir (Alyılmaz, 1985: 85) ve her iki madde başı için de rüşvet karşılığını verir.

Üşenmez orunç maddesinde Divanu Lügati't-Türk ve Kuran Tercümesi'ne (Rylands)'a dayanarak rüşvet karşılığını verir. (Üşenmez, 2010: 215). Urunç maddesinde ise rüşvet anlamını Divanu Lügati't-Türk'e dayanarak belirtir. (Üşenmez, 2010: 317)

Ünlü Karahanlı Türkçesi Sözlüğü'nün orunç maddesinde Kutadgu Bilig'den tanıklayarak “rüşvet” karşılığını verir (Ünlü, 2012a: 590) ve urunç maddesine gönderme yapar. Urunç maddesinde ise Divanu Lügati't-Türk'ten tanıklayarak rüşvet anlamını verir. (Ünlü, 2012a: 884). Ünlü Harezmi Altınordu Türkçesi Sözlüğü'nde madde başı yatığı orunç için İbni Mühenna'nın anlamını aynen aktarır (Ünlü, 2012b: 449). urunç maddesinde ise karşılık Zemahşeri'den tanıklayarak yine rüşvet olarak belirtilmiştir. (Ünlü, 2012b: 627)

Paçacıoğlu orunç (Paçacıoğlu, 2006: 417) ve urunç maddesinde rüşvet karşılıklarını verir. (Paçacıoğlu, 2006: 615)

Caferoğlu ve Doğan-Usta'nın hazırlamış oldukları eserlerde orunç/ urunç girdisi bulunmamaktadır. Bunun yerine orunçak “emanet, rehin” sözcüğüne yer verilmiştir.

Clauson'a göre en erken dönemlerde, ur- ve o:r- köklerine bağlı iki ayrı anlam vardı. 1) “to put” koymak, yerleştirmek, bırakmak 2) “to strike” vurmak, çarpmak. (Clauson, 1972: 194). Clauson urunç/bribe/rüşvet sözcüğünün urun- gövdesinden geldiğini ve “something put down” “bastırmak, yere koymak, indirmek, azaltmak, düşürmek, koymak, değer biçmek” anlamında olduğunu düşünmektedir. Ona göre urun- gövdesinin anlamı da “to take” almak, çekmek, götürmek, ele geçirmek, kazanmak” tır (Clauson, 1972: 234).

Gabain gramerinin arkasına eklediği sözlükte urunç sözcüğüne yer vermez. ur- ve urun- eylemlerine yer verir. Bununla birlikte pek çok kaynakta geçen “vedia, rehin, emanet” anlamındaki urunçak sözcüğüne yer verir. (Gabain, 2007: 305)

Hacıeminoğlu urunç sözcüğünü eylemden ad yapan -ç ekinin içinde örneklendirerek *urun-* eylemine dayandırmaktadır: *urun-ç > urunç “rüşvet”* (Hacıeminoğlu, 2008: 18)

Taş, eylem adları türeten -nç ekinin altında urunç sözcüğüne yer verir (Taş, 2009: 160)

Eraslan birden fazla madde başı yaptığı ur- fiilinin birini or- “biçmek” maddesine gönderirken diğerini ur- “vurmak, yapmak, koymak, yerleştirmek, yüklemek” olarak açıklar. urun- çak > urunçak “rehin, emanet” maddesinin altında ur- “rehin, emanet vermek” anlamlarına gelen bir eylem köküne yer verir. (Eraslan, 2012, :616). +çak isimden isim yapma ekinin küçültme ifadesi taşıdığını ve al+çak, kol+çak, kulunçak gibi. +ç ile +k eklerinden oluşmuş birleşik bir ek olduğunu belirtir (Eraslan, 2012: 95). -ç fiilden isim yapma ekinin ise dönüşlü fiiller dışında kullanılışının nadir olduğunu belirtir. abın-ç > abınç “avunma, teselli”, irin-ç > irinç “sefil, sefalet”, isi-ç > işiç “tencere” örneklerinde olduğu gibi. (Eraslan, 2012: 104)

Erdal'a göre ur- eyleminin anlamlarından birinin “to put” “yerleştirmek, koymak, bırakmak” olmasına karşılık bu tabanla ur-unç “bribe” (rüşvet) sözcüğünün anlamsal bağlantısı çok açık görünmüyor (Erdal, 1991: 213).

Tekin urunçak maddesi üzerinde açıklamalar yaparken sözcüğü ür- “koymak, yerleştirmek” köküne dayandırır. Ona göre ur- ve or- ikilemi söz konusu değildir ve ilk ses dar uzun ü ünlüsüdür (Tekin, 1989: 177)”

Korkmaz, Kutadgu Bilig'de geçen ve ur- eylemiyle kurulmuş birleşik eylemleri anlam yönünden incelemiştir. Ancak anılan kökten türetilmiş adlar üzerinde durmamış ve urunç ile ilgili de

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

bir açıklama yapmamıştır. Çalışmasının kapsamı dışında olmakla birlikte ur- eyleminin türevlerini anlam çeşitliliğini belirlemek için anmak yararlı olabilirdi (Korkmaz, 2011).

Sonuç

Öncelikle bu çalışmayla oruç/urunç sözcüğünün XI. ve XIV. yüzyıllar arasındaki metinlerde geçtiği yerler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu tespit çerçevesinde sözcüğün Divanu Lügati't-Türk, Kutadgu Bilig, Mukaddimetü'l-Edeb ve İbni Mühenna Lügati'nde geçtiği yerler gösterilmiştir. Divan ve Kutadgu Bilig'de sözcüğün geçtiği yerler özgün nüshalar üzerinden gösterilmiştir. Kutadgu Bilig özgün nüshası olarak bütün araştırmacıların birincil önemi ve değeri üzerinde birleştikleri Fergana nüshası kullanılmıştır. Divan için ise bilindiği üzere elde yalnız Ali Emiri nüshası bulunmaktadır.

Eldeki en eski nüshalarda geçen cümle ya da beyitlerin görselleri sunulduktan sonra bunların çeşitli çevirilerine yer verilmiştir. Gerçekte Divanu Lügati't-Türk için de Kutadgu Bilig için de çeviri açısından eldeki örnekler yeterli görünmemektedir. Divanu Lügati't-Türk çevirileri ayrıntıda da olsa birbirlerini tutmamaktadırlar. Eserde geçen Arapça söz, ibare, cümle, özdeyiş, atasözü, iktibaslar yönünden incelenmesi gerekmektedir. Türkçe malzeme incelenirken bu yön göz ardı edilmektedir. Divanu Lügati't-Türk'te geçen oruç/urunç sözcüğü için iki yerde yalnızca karşılık verilirken iki yerde de yazar tarafından çeşitli Arapça atasözleri aktarılmıştır. Yalnızca karşılık verilirken rüşvet oruç yanında gevik sözcüğü ile de karşılanmıştır. Bu sözcük üzerinde bu çalışmada durulmamıştır. Başka bir kaynakta da bu sözcüğe rastlanmamıştır. Sözcük bağımsız olarak incelenmelidir. Divanu Lügati't-Türk'te oruçun engeli kaldırıcı işlevi vurgulanırken olumsuz bir değer yargısı yüklenmemiştir. Günah, haram, yazık, kötü, çirkin, yanlış gibi bir önadla nitelenmemiştir. Buna karşılık Kutadgu Bilig'de oruç hacibe verilen ve hacibin de ahlaken ve siyaseten almaması gereken bir bağış olduğu vurgulanmıştır. Mukaddimetü'l-Edeb'de ise rüşvet kadı ile ilişkilendirilmiştir. Devletin kurumlaşma sürecinde gerek Harezmi sahasında gerekse Selçuklu ve Osmanlı sahasında kadıların rüşvet istediğine, aldıklarına, rüşvetin yanlış olduğuna ve devleti yozlaştıran bir etkiye bulunduğuna ilişkin pek çok örnek vardır. Özellikle Osmanlı döneminde kadılık kurumunun merkezden taşraya doğru yeri ve önemi büyük olmuştur. Kadı yasama, yürütme ve yargı erklerini topluca temsil eden bir görevli olarak görülmüştür. Her iş kendisinde bittiği için kadı dirliğin düzenin temeli sayılmıştır. Ancak rüşvetin bu temeli yıktığı da sıkça söylenmiştir.

Oruç/urunç sözcüğünün kök ve yapım ekleri yönünden durumunu inceleyen Türkologların görüşlerinin gelişim çizgisi, ür- köküne sözcüğü dayandırmak biçiminde ilerlemiştir. Dönüştürülük ekiyle ürün- yapılmış ve bu eke de -ç eki getirilerek ad yapılmıştır. Sözcüğün rehin, emanet, vedia biçiminde anlamdaşı olan ve bazı Orta Türkçe metinlerinde görülen oruçak sözcüğü ile ilişkisi açık değildir.

Sözcüğün Moğolcada da görülen orun ile ilişkisi ise kolay kurulacak bir bağ olarak görünmemektedir. Her ne kadar sözcükler arasında ses benzerlikleri bulunmakta ise de sesdeşliğin kökdeşlik ve anlamdaşlık için yeterli olmadığı açıktır ve bütün ilgililerce bilinmektedir.

Sözcüğün yaşamı bakımından söylenebilecek son nokta, her sözcüğün bir yaşamı olduğu gibi oruç/urunç sözcüğünün de bir yaşamı olduğu ve bugün hiçbir Türk diyalektinde yaşamadığı gerçeğidir. Ne yazık ki sözcük ölüdür. Diriltmek gibi bir öneride bulunulması da düşünülmemektedir. Bununla birlikte bir zihniyetin, bir değer dünyasının izini sürerken kabuğu ölerken başka bir kabuğa anlamını devretmiş bir sözcüğün tanınması ve tanıtılması bütünüyle yararsız sayılmamalıdır.

Eski ve Orta Türkçe metinleri bugün her yönden incelenmeyi bekleyen tarihi hazinelerdir. Bu çalışmada oruç/urunç sözcüğünün leksik, fonetik, morfolojik, sentaktik, semantik, etimolojik arkeolojisi yapılmaya çalışılmıştır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

KAYNAKÇA

- Ağababa N., (2015), Çin Kaynaklarında Türkler, Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/9 Summer 2015, p. 1-8 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8675> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY
- Akman E. (2012), Tanzimat Hareketleri Karşısında Âşık Seyrânî, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3, Summer 2012, p.145-155, ANKARA-TURKEY
- Alyılmaz C., (1985), Eski Türkçenin Lügati, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Fen-Ed. Fak. TDE Böl. Basılmamış Bitirme Tezi, Dnş. Dr. Efrasiyab Gemalmaz
- Amanov K., (2015), Türkçe Resmi Yazı Dili Tarihinin Fasılalara Ayrılması, Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/12 Summer 2015, p. 57-68 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8433>, ANKARA-TURKEY
- Arafa M. A. (2012) Corruption and Bribery in Islamic Law: Are Islamic Ideals Being Met in Practice?, Annual Survey of International & Comparative Law: Vol. 18: Iss. 1, Article 9, pp.171-242
- Arat R. R., (1999), Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig, Metin, Ankara, TDK Yayınları
- Arat R.R., (2003), Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig, Çeviri, Haz. Ankara, TTK Yayınları
- Arsal S. M., (2014), Türk Tarihi ve Hukuk, Ankara, TTK Yayınları
- Atalay B. (1986), Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi, Ankara, TDK Yayınları Cilt III
- Baytemir E., (2010), 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Kapsamında Rüşvet Suçu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 88
- Besli N., (2015), Kutadgu Bilig'de Kör- Fiilin Çok Anlamlılığı Üzerine, Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/12 Summer 2015, p. 159-178 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8359> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY
- Bizbirlik A., (2004), Kroniklerde Osmanlı Devleti Yöneticilerine Yapılan Eleştiriler Üzerine (Başlangıçtan XVI. Yüzyılın Sonuna Kadar), bilig, Güz / Sayı: 31, ss.51-69
- Bozkurt F., (2012), Kaşgarlı M., Dîvânü Lugat-it-Türk: Türk Dili Divanı, Konya, Eğitim Kitabevi
- Caferoğlu A., (2011), Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, Ankara, TDK Yayınları
- Can A. V., Karabınar S., Küçüker M., (2012), Kutadgu Bilig'de Muhasebe, Ticari Hayat ve Etik İle İlgili Beyitler ve Güncel Yorumu, Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, Ocak 2012, Cilt II, ss.68-100
- Clauson Sir Gerard, (1972), An Etymological Dictionary of Pre-Thirteen-Century Turkish, Clarendon Press, Oxford
- Çakır M.t, (2013), Türk Ceza Hukukunda Rüşvet Suçu, İÜSBE Kamu Hukuku Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Çelik E., (2010), Rüşvet ve İrtikap Suçları, AÜSBE Kamu Hukuku Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

- Çelik Y.I, Osmanlı'da Rüşvet Hediye İkilemi ve Bu Alandaki Yolsuzlukları Engelleme Çabaları, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, Güz 2006, Sayı 15, ss.25-64
- Dankoff R., Kelly J., Kaşgâri M., (1982-1984-1985), Türk Şiveleri Lügati, Harvard Üniversitesi Basımevi
- Dankoff R., (1983), Yüsuf Khass Hâjib, Wisdom of Royal Glory (Kutadgu Bilig) A Turko- Islamic Mirror for Princes, Chicago and London, The University of Chicago Pres
- Daşcıoğlu K., (2005), Osmanlı Döneminde Rüşvet ve Sahtekârlık Suçları ve Bunlara Verilen Cezalar Üzerine Bazı Belgeler, Sayıştay Dergisi Sayı: 59, Ekim-Aralık, ss.119-124
- Doğan İ., Usta Z., (2014), Eski Uygur Türkçesi Söz Varlığı, Ankara, Altınpost Yayınları
- Dönertaş M. A., (2010), Türk Ceza Hukukunda Rüşvet Suçu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Dülger İ., Zimmet ve İhtilas Cürümleri (Tck'nın 202. ve 203. Maddeleri), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya
- Düzbakar Ö., (2008), İslam-Osmanlı Ceza Hukukunda Rüşvet ve Bursa Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Örnekler, The-Journal of New World Sciences Academy, Volume: 3, Number: 3, ss.532-550
- Eraslan K., (2012), Eski Uygur Türkçesi Grameri, Ankara, TDK Yayınları
- Ercilasun A. B., Akkoyunlu Z., (2014), Kâşgarlı M., Dîvânu Lugâti't-Türk, Ankara, TDK Yayınları
- Erdal M., (1991), Old Turkic Word Formation I-II, Wiesbaden, Otto Harrassowitz
- Gabain A. VON, (2007), Eski Türkçenin Grameri, Çeviren Mehmet Akalın, Ankara, TDK Yayınları
- Genç R., (2002), Karahanlı Devlet Teşkilatı, Ankara, TTK Yayınları
- Gürbüz R., (2006), Türk Ceza Hukukunda Rüşvet Suçu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Hacıeminoğlu N., (2008), Karahanlı Türkçesi Grameri, Ankara, TDK Yayınları
- Hamurcu B., (2008), Rüşvet ve İrtikap Suçu, Gazi Üniversitesi SBE Kamu Hukuku Anabilim Dalı Ceza ve Ceza Usul Hukuku Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Hassan Ü., (1977), İbn Haldun'un Metodu ve Siyaset Teorisi, Ankara, AÜSBF Yayınları
- İbni Mühennâ, (1988), İbni Mühennâ Lûgati, Haz. Aptullah Battal (Taymas), Ankara, TDK Yayınları, 1988
- İnanç A. Z. (2010), Türk Ceza Kanunu'nda İrtikap Suçu, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Erzincan
- Kaşgarlı M., (2008), Kitâbu Dîvânı Lûgâti't-Türk, Tıpkıbasım, Hazırlayan Şaban Kurt, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Kazmaz S., (2010), Hukuk ve Devlet Yönetimi Açısından Kutadgu Bilig, Ankara, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları
- Kecskeméti, (1971), Wortregister, Rasanen Martti-István: Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen II, Helsinki, Suomalais-Ugrilainen Seura

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

- Keleş, E., (2005), “Tanzimat Dönemi’nde Rüşvetin Önlenmesi İçin Yapılan Düzenlemeler (1839-1858)”, *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 24, Sayı: 38, Ankara, Eylül, ss.259-280
- Korkmaz F., (2011), *Kutadgu Bilig’de ur- Fiili Üzerine*, İÜEF TDE Dergisi, Cilt XLI, Sayı: 41, ss. 13-24
- Köse S., (2008), *İslam Hukukuna Göre Rüşvet Suçu ve Cezası*, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı:11, ss.139-166
- Lessing F. D., (2003), *Moğolca-Türkçe Sözlük*, Çev. Günay Karaağaç, Ankara, TDK Yayınları
- Mumcu A., (1985), *Osmanlı Devletinde Rüşvet*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi
- Nadelyaev B. M., Nasilov D. M., Tenişev R., Şerbak A. M., (1969), *Drevnetyurkski Slovar*, Leningrad, Akademii Nauk SSSR
- Paçacıoğlu B., (2006), *VIII- XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, Ankara
- Pektaş A., (2006), *Türk Ceza Hukukunda İrtikap Suçu*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya
- Pustu Y., (2011), *Kamu Yönetiminde Etik Bir Sorun Olarak Rüşvet*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yönetim Bilimi Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara
- Räsänen M., (1969), *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*, Suomalais-Ugrilainen Seura
- Rosenthal F., (1964), *Gifts and Bribes: The Muslim View*, *Proceedings of the American Philosophical Society*, Vol. 108, No. 2, April 15 1964, pp. 135-144
- Sarıyıldız G., (2002), *Tanzimat ve Osmanlı Bürokrasisinde Yemin Müessesesi*, İ.Ü. İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, ss.251-268
- Sökmen U., (2011), *Devlet Memuruna Hediye Rüşvet (mi)dir?*, *Maliye Dergisi*, Sayı: 161, Temmuz -Aralık 2011, ss.231-258
- Tarhan R. B., (2006), *Yolsuzlukla Mücadele Mevzuatı: Kanunlar, Yönetmelikler, Uluslararası Sözleşmeler, Eylem Planları* Ankara, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Yayınları
- Taş İ., (2009), *Kutadgu Bilig’de Söz Yapımı*, Ankara, TDK Yayınları
- Tekin, T., (1989), *XI. Yüzyıl Türk Şiiri*, Ankara, TDK Yayınları
- Terzi G., (2009), *Which Properties of Gifts Lead Them to be Considered As Bribe? (Hediyelerin Hangi Özellikleri Rüşvet Yerine Geçmelerine Sebep Olur?)*, Sabancı University Submitted to the Social Sciences Institute in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts Sabancı University June 2009
- Tezcan N., (2012), *Dîvân’dan Seyahatnâme’ye Robert Dankoff*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları
- Uğur A., (2001), *Osmanlı Siyasetnameleri*, İstanbul, MEB Yayınları
- Ümitli M., (2006), *İslam Hukukunda Rüşvet Suçu ve Hukuki Sonuçları*, AÜSBE Temel İslam Bilimleri (İslam Hukuku) Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Ünlü S., (2012a), *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*, Konya, Eğitim Yayınevi
- Ünlü S., (2012b), *Harezm Altınordu Türkçesi Sözlüğü*, Konya, Eğitim Yayınları

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

- Üşenmez E., (2010), Karahanlı Türkçesinin Sözlüğü, Ankara, Doğu Kitabevi
- Verhezen P., (2006), Gifts and Bribes An Essay on the Limits of Reciprocity, Katholieke Universiteit, Leuven
- Yusuf Has Hacib, (1942), Kutadgu Bilig, Tıpkıbasım II: Fergana nüshası, İstanbul, TDK Yayınları
- Yusuf Has Hacib, (2013), Kutadgu Bilig, Tıpkıbasım: Fergana nüshası, Hazırlayan Emek Üşenmez, İstanbul, Akademik Kitaplar
- Zamaşarī, (1993), Mukaddimetü'l-Edeb, Haz. Nuri Yüce, Ankara, TDK Yayınları

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Adıyaman, C., (2015). “Eski Türkçede Oruç/Urunç: Rüşvet Sözcüğü Üzerinde Bir Araştırma / An Inquiry About The Word Bribe: Oruç/Urunç In Old Turkish”, TURKISH STUDIES - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. H. Ömer Karpuz Armağanı), Volume 10/16 Fall 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9026>, p. 1-16.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

